

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת אמור

"עולם חסד יבנה"

גיליון מס' 46

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת אמור

"עולם חסד יבנה"

באמצע פרשת המועדים, לאחר שציוותה התורה על ענייני חג הפסח וקרבנותיו ופרטה על קרבן העומר ושתי הלחם, מצווה התורה על מתנות העניים: "ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך, ולקט קצירך לא תלקט". לאחר ציווי זה חוזרת התורה להורות על המשך המועדים – ראש השנה, יום כיפור וסוכות. וצריך להבין: מדוע נכתבה פרשת מתנות עניים באמצע פרשת המועדים?

רש"י מביא את דברי חז"ל: "אמר רבי אבדימי ברבי יוסף: מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן, וראש השנה ויום הכיפורים וחג מכאן? כלמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

כלומר, התורה רוצה ללמד אותנו עד היכן מגעת מעלת הצדקה וגמילות חסדים, ולכן הפסיקה התורה באמצע פרשת המועדים וציוותה על מתנות העניים.

ומדוע הנותן מתנות עניים נחשב כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנות?

מסביר ה"גור אריה": "מכיוון שהדברים שווים, כי הקרבת קרבן הוא שנותן ממונו לה', וכן הנותן לקט שכחה ופאה לעניים הרי זה כמו קרבן לה' שהרי כתוב: 'מלוה ה' חונן דל'".

והתורה כתבה את זה דווקא לפני שהיא מפרטת את ענייני ראש השנה ויום כיפור כדי ללמד אותנו על חשיבות המצוות של בין אדם

לחבירו שאלמלא ההשתלמות בהן לא שייך לעבור את ימי הדין
הגדולים והנוראים.

דבר נוסף: כל מהות הרגלים זה קרבת ה' ודבקות בו יתברך,
והתורה עוצרת באמצע פרשת הרגלים ומצווה אותנו על מתנות
עניים כדי ללמד אותנו כי דווקא בזמן שאדם נמצא במצב של עליה
רוחנית – אסור לאדם לשכוח את העניים והדלים ועליו לדאוג להם.
עבודה רוחנית חייבת להיות ביחד עם מעשי חסד ומצוות שבין אדם
לחבירו.

וכך היה נוהג רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל לומר לבניו ובנותיו: "שזה כל
האדם לא לעצמו נברא אלא להועיל לאחרים, כל אשר ימצא
בכוחו לעשות. (הובא בהקדמה ל"נפש החיים").

וכך אמר הגראי"ל שטיינמן זצ"ל: "תורה בלי מידות טובות, כל
התורה שהאדם לומד אין בה שום תועלת. אדרבה, אם לא משתדל
לתקן את מידותיו, ככל שלומד זה משקה את המידות הרעות והם
צומחים יותר. וזהו "דרך ארץ קדמה לתורה". (קונטרס "עבודת השם" עמ' י"ד)

*

הגמרא (סוטה י"ד ע"א) אומרת: "דרש רבי שמלאי: תורה – תחילתה
גמילות חסדים, וסופה – גמילות חסדים".
בעניין זה ראיתי סיפור מרגש מאוד:
אחר השואה האיומה פתח הרב יוסף שלמה כהנמן מפוניבד' מוסד
לילדים יתומים פליטי שואה, שנקרא "בתי אבות", שם דאג לכל
מחסורם. שנה וחצי אחר כך הוא הקים את ישיבת פוניבד', שהייתה
החזון הגדול שלו. בשנת תש"ט, חמש שנים לאחר פתיחת הישיבה,
כבר היו תשעים ילדים בבתי אבות, ומאה ועשרים בחורים בישיבת
פוניבד'. באותה תקופה היה משבר כלכלי גדול, ולרב כהנמן לא היה
כסף לשלם משכורות. במוסד היו אמנם שלוש ארוחות ביום, אך
בישיבה המצב היה קשה, וניסו להסתדר איכשהו. בנו יחידו של הרב

מפוניבד', הרב אברהם כהנמן, הגיע מאמריקה וראה את המצב הכלכלי הקשה. הוא ניגש לאביו: "אבא, חייבים להחליט, את מה אתה מעדיף? את הישיבה או את המוסד? אם אתה רוצה להשאיר את הישיבה, תסגור את "בתי אבות", אבל אי אפשר להחזיק ביחד את שני המוסדות, בסוף הכל יקרוס, חלילה..."

ענה לו הרב כהנמן בחום ליבו: "אבריימל'ה, אבריימל'ה, לאחר השואה האיומה כשכל התורה בפולין, בליטא, בהונגריה, בגליציה, ברומניה עלתה בעשן, חשוב לי מאוד לבנות עוד ישיבה, עוד מקום תורה, אבל מה אעשה? מרן החפץ חיים, שהיה מורי ורבי והכיר את החלומות שלי, את החזון שלי, אמר לי: 'תדע לך, תורה בלי חסד – לא יהיה לה קיום. אתה רוצה לפתוח ישיבה? תקדים ותפתח מוסד של חסד'. בלי חסד לא יהיה קיום לתורה. חז"ל לימדו אותנו. תורה – תחילתה חסד וסופה חסד. אני מוכרח להקים עוד ועוד ישיבות, אך אם אסגור את "בתי אבות" – אסגור גם את כל זכות הקיום של ישיבת פוניבד'. אני מוכרח להמשיך ולהחזיק את המוסד בתי אבות".

בשנת תש"ח, שלוש שנים לאחר שהסתיימה השואה, הגיע למוסד ילד בן עשר, פליט שואה, שאיבד את הוריו במחנה אושוויץ. דודה זקנה הצליחה לשמור עליו והביאה אותו ל"בתי אבות" של ישיבת פוניבד'. גברת מונק, אם הבית של המוסד, קיבלה את הילד באהבה ובחמלה. הילד היה מופנם וסגור. אם הבית הביאה לו, כמו לכל ילד חדש, סט מצעים, סדין, ציפה, ציפית ופיג'מה חדשה. הילד אכל את ארוחת הערב הראשונה שלו בשקט, והחביא בכיסו פרוסות לחם, הוא חי עדיין תחת אימי המחנות, רוצה להיות בטוח שכשיקום יהיה לו לחם לאכול. לאחר מכן הלך לישון עם הבגדים, עם הנעליים, בלי להתרחץ. גב' מונק רואה הכל ולא אומרת כלום.

למחרת, בהגיע הערב, היא פונה אליו ברכות: "מוטי, בא תתרחץ, הכנתי לך גם פיג'מה חדשה", אך הילד מסרב. הוא הולך לישון

בבגדים מלוכלכים ונעליים מלאות בוץ. כולו שחור משחור, ואין עם מי לדבר... עובר יום ועוד יום, קשה עד בלתי נסבל להמשיך באופן כזה. היא מנסה לשדל אותו בחום: "אתן לך שוקולד!" אך הילד מסרב בעקשנות. הרב גרנדביץ ד"ל, היה אברך ופסיכולוג שטיפל בילדים במוסד. הוא ניסה ללטף את הילד ולדבר איתו, אך הילד בשלו – לא מוכן להתפשט, לא מוכן להתרחץ, והולך לישון עם הנעליים והבגדים המלוכלכים.

הגברת מונק רואה שאין לה ברירה והיא קוראת לרב מפוניבד'. הרב היה "אבא" של ילדי המוסד, הוא היה מנשק ומחבק אותם, ובכל יום שישי היה מחלק להם כסף שיקנו ממתק לשבת, בקיוסק הסמוך. הוא ניגש לילד החדש: "מוטל'ה המתוק, למה אתה לא מתרחץ?" הילד שותק ולא עונה. אומר הרב לגב' מונק: "אי אפשר להישאר במצב כזה, נלך ל'חזון איש'!"

משלחת שלמה מגיעה לביתו של החזון איש, שהתגורר בסמוך לפנימיה – הרב מפוניבד', הרב גרנדביץ, גב' מונק והילד הקטן. דובר המשלחת היה הרב מפוניבד': "כבוד הרב", הוא פונה ל'חזון איש', "יש לנו ילד חדש, מוטי המתוק, מאד שהגיע אלינו לפני ארבעה ימים הוא לא רוצה להתרחץ, ללבוש פיג'מה, הוא ישן עם הבגדים, וחם פה כל כך..."

החזון איש פונה למרדכי ושואל בחיור: "מרדכל'ה, למה אתה לא רוצה להתרחץ?" ולפתע, כאילו נפלו חומות ההגנה של הילד, הוא מתפרץ ועונה בדעם: "אני לא רוצה להתפשט! כל פעם שהתפשטתי, לקחו לי את הבגדים, והשאירו אותי עם הפיג'מה המפוספסת. בברגן בעלזן, באושוויץ, תמיד גנבו לי את הבגדים. אם אין לי הורים שישמרו לי על הבגדים – אני לא אתפשט!"

כל הנוכחים שתקו בתדהמה. קשה היה להם לראות באיזה חוסר אמון נתון הילד האומלל, שלא מהין לשים מבטחו באיש.

הרב כהנמן יצא החוצה ופרץ בבכי.
אמר החזן איש לילד: "אל תדאג, הגב' מונק תשמור לך על
הבגדים". "אני לא מאמין לה", עונה הילד במרירות.
"הרב גרנדביץ ישמור לך על הבגדים". "אני לא מאמין לו" ...
"אז אולי הרב מפוניבד' ישמור לך על הבגדים?". "אני לא מאמין לו".
ניסה החזן איש את הנשק האחרון: "מוטי, אתה יודע מה? אני אשמור
לך על הבגדים" ... הוא מסתכל על החזן איש, במבט חשדן: "הרב,
אתה תשמור לי על הבגדים?". "כן! בחיים לא שיקרת! אני אשמור
לך על הבגדים!". אמר הילד: "אם הרב ישמור לי, אני מוכן!" ...
תוך עשר דקות שבה הגברת מונק לביתו של גדול הדור עם
הפיג'מה. הילד נכנס לחדר, התלבש בפיג'מה, וכל הארבעה: הגב'
מונק, הרב גרנדביץ, הרב מפוניבד' והחזן איש עומדים ומחכים. תוך
כמה דקות יצא הילד עם הבגדים בידיים ופנה לחזן איש: "רב'ה,
תשמור לי... פה הציצית, פה הגרביים, פה הכותנות, פה החולצה" ...
"ודאי, אני שומר לך, אתה יכול ללכת", מאשר החזן איש.
והילד הולך עם הגב' מונק לפנימיה להתקלח.
כשיוצאים השניים, מביט החזן איש ברב כהנמן ושניהם פורצים
בבכי. ואז אמר החזן איש לרב כהנמן: "לאמיר זיין די טאטע און די
מאמע פון דער מרדכל'ה" (הבה נהיה האבא והאמא של מרדכל'ה).
החזן איש הוריד את החליפה, הפשיל שרוולים, לקח פיילה (קערה
גדולה), מילא במים, וביחד עם הרב מפוניבד' השרה את הבגדים
המלוכלכים במים נקיים. הבגדים שחורים משחור. מים עכורים
ממלאים את הקערה. הרב גרנדביץ, האברך הצעיר מנסה למנוע
מהרבנים הזקנים להתעסק בעבודה כה בזויה, אך הרבנים
מתעקשים: "מה פתאום?! זו המצוה שלנו!!" כשהיו המים כבר
שחורים לחלוטין, שפך הרב גרנדביץ את המים והביא מים חדשים.
הרב מפוניבד' משפשף עם "סינטבון", החזן איש משפשף גם הוא את

הצווארון, והדמעות של שניהם זולגות לתוך המים. כשסיימו לכבס את החולצה, לשביעות רצונו של החזון איש, תלו אותה לייבוש. הם ממשיכים עם הציצית, שגם היתה שחורה כזפת, כבר עברו 25 דקות, ופתאום מגיע הילד כשהוא רחוף ומריח, לבוש בפיג'מה נקיה. שואל הילד: "איפה הבגדים?" והחזון איש עונה לו בנחת: "הנה מרדכל'ה, הנה החולצה, הציצית והמכנסיים, אנחנו מכבסים אותם כעת, אני שומר לך על הבגדים, הלילה תישן אצלי"...

החזון איש, זקן הדור ומנהיג האומה, סגר את הגמרא והשקיע כמעט שעה למען ילד קטן, בודד ויתום.

היום, הילד הזה הוא אברך בכולל חזון איש, יש לו אחד עשר ילדים וב"ה כבר מחתן נכדים. וכל הדור המבורך הזה נולד בזכות מוסד החסד שהקים הרב מפוניבד', כשהחזון איש בחמלתו הרבה, עומד לימינו ומסייעו.

לתורה אין קיום בלי חסד. יהודי שרוצה לגדול בתורה, חייב להשקיע קודם במידות טובות. תורה – תחילתה חסד וסופה חסד.

*

תדאג לרוחניות שלך ולגשמיות של הזולת...

הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל היה רגיל לומר בשם רבי ישראל סלנטר: "בענייני רוחניות, אנשים דואגים יותר לזולת ופחות לעצמם. תמיד יש להם ביקורת וצורך לתקן ולשפר את הזולת. לעומת זאת, בעניינים גשמיים, הם דואגים יותר לעצמם ופחות לזולת, הצרכים שלהם הם הראשונים. המצב צריך להיות הפוך: צריך להשתדל לדאוג לרוחניות שלך, ולגשמיות של האחר".

ועוד אמר רבי ישראל סלנטר: "הגשמיות של הזולת היא הרוחניות שלך". כלומר, דאגה לגשמיות של השני זה טיפוח הרוחניות שלנו.

*

חסד מתחיל בבית!

מספרים על אברך יקר שהיה דבוק ברבו, והיה מקפיד להתפלל עמו מידי בוקר את תפילת שחרית, אך מידי פעם היה מאחר לתפילה. כשפנה אליו רבו ושאל לפשר האיחורים, ענה: "אני תמיד מתכוון להגיע בזמן, אבל לעיתים בדרך לבית הכנסת אני פוגש אדם צעירה שעובדת קשה ובקושי מצליחה להחזיק מעמד. בכוחות לא לה היא צריכה לארגן חמישה ילדים, להלבישם, להאכילם ולקחת אותם למוסדות הלימוד, אז אני עוצר ומשתדל לעזור לה." "ישר כוחך" מתפעל הרב, "אולי נשתתף כולנו במעשה נאצל זה, צריכים לתת כתף ולעזור לה." "אה... אין צורך זו רעייתי" ... ענה האברך השנון – ובעל החסד.

*

כתב רבי חיים פרידלנדר זצ"ל: "הבית הוא בית הספר להתלמד במידת החסד. לפי כללי התורה בצדקה וחסד: כל הקרוב – קודם. "עניי עירך ועניי עיר אחרת – עניי עירך קודמים" (בבא מציעא ע"א עמ' א'), "מבשרך לא תתעלם" (ישעיה נ"ח, ד), והרי אין לך קרוב יותר מאשר האישה – "אשתו כגופו" (ח"ל), לכן חיוב החסד כלפיה הוא הגדול ביותר. לפעמים רואים תופעה מוזרה – אדם שעושה הרבה חסד במסירות עם כל הפונה אליו, ואילו אשתו מלאה טענות עליו – למה היא אינה רואה את בעל החסד גם בבית. אדם זה חושב בטעות שמצות חסד היא יותר חשובה כלפי זרים, ואינו מבין שעיקר מעלת החסד צריכה להתבטא כלפי אשתו." (יודעת כי שלום אהלך" עמ' ס"ב)

*

כותב רבי חיים ויטאל זיע"א: "ישנם בני אדם הגומלים חסד עם כולם, אולם עם בני ביתם אינם מיטיבים, וחושבים לעצמם, שבבואם לביתם, יפתחו להם שערי גן עדן, אוי להם ואוי לנפשם, כי לא ידעו ולא יבינו שכל מעשי החסד שלהם הבל!".

לאור דברים אלו אמר המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל (מאמרי הדרכה לחתנים): "אדם העוסק בגמילות חסדים עם המון אנשים, מלווה ונותן, מבקר חולים, מנחם אבלים, משמח חתן ועוד, בודאי ישחק ליום אחרון בבוא פקודתו, כי זכויות רבות לו במעשה חסד. אבל ידע נאמנה כי בשמים בודקים איך התנהג עם אשתו. אם גם עמה גמל חסד כל ימיו, אשריו וטוב לו. אך אם אותה הקניט והזניח בבית, כעס והקפיד ללא חסד ונשיאה בעול, זה מכריע את דינו ולא יזכרו מאומה מכל חסדיו שעשה עם אחרים".

*

כמובן שיותר קשה לעזור בבית לאישה ולילדים מאשר בחוץ, כי בחוץ האדם מקבל מילים טובות ופירגון על העזרה שלו ובתוך הבית זה לא תמיד קורה... ולפעמים אפילו מקבלים ביקורת... "עולם חסד יבנה" – לעשות עם חסד עם יהודי זה דבר גדול, אבל דבר ראשון שאדם יעשה חסד עם אשתו וילדיו, ואישה תעשה חסד עם בעלה וילדיה ואחרי זה בחוץ... שלא יהיה החסד שבחוץ על חשבון המשפחה. חסד אינו פחות עוצמתי כשעושים אותו למען המשפחה שלנו. ההפך הוא הנכון. האחריות הראשונה שלנו היא כלפי בני המשפחה הקרובים. הם הכי תלויים בחסד ובעזרה שלנו. נתניה להם צריכה להיות ההנאה הגדולה שלנו. הנתניה הזאת לא תהפוך אותנו לאורחי כבוד בדינרים מכובדים... אולי לא נזכה באותם גילויי הכרת תודה, אבל בהחלט ניהנה לקצור את הרנווחים!

*

ללמד אחרים זה חסד, ומחסד רק מרוויחים...

בחור ישיבה שאל את הסטייפלר אם עליו להפסיק ללמוד עם חברותא שהיה כבד – תפיסה ולהעדיף חברותא מוכשר יותר. השיב לו הסטייפלר: "אם תגמול חסד עם חברך, אזי הקב"ה ישיב לך כגמולך בעת לימודך עם חברותא אחר, כך שתפיסת הלימוד אצלך תהיה מהירה מן המצופה. לכן, לא כדאי לך להפסיק את לימודך עם החברותא הנוכחי" ("הליכות והלכות").

*

על הפסוק בתהילים: "הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד" (ק"ב, ג) דורשת הגמרא (כתובות נ' ע"א): "זה הלומד תורה ומלמדה". מסביר רש"י "משמעות הפסוק 'הון ועושר בביתו' – שאין הממון כלה, ואעפ"כ "צדקתו עומדת לעד". במה דברים אמורים, זה הלומד תורה ומלמדה, מתקיימת בו הרי הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד – על שטרח ללמד לתלמידים".

על סמך דרשה זו מחדש המהרש"א חידוש נפלא:

"הדמיון בזה ללומד ומלמד, למי שיש לו עושר ונותן ממנו צדקה, לפי שבצדקה דרשו חז"ל שהנותן אינו חסר כלום, אבל הוא מוסיף ברכה כמו שכתוב "ובחנוני נא בזאת", כן הלומד תורה ומלמדה לאחרים, אף שזמנו יקר עליו והלומד לאחרים גוזל מזמן לימודו, אינו חסר מתורתו כלום אלא עוד מוסיף לו הלימוד כצדקה, כמו שכתוב "הרבה למדתי מרבתי, ויותר מהם מחברי, ומתלמידי יותר מכולם".

כשם שבצדקה הנותן לעולם אינו חסר, כך גם בצדקה רוחנית, המלמד לאחרים לעולם אינו חסר, ולמרות שלכאורה הזמן שלומד האדם עם אחרים הוא על חשבון הלימוד שלומד בעצמו.

*

כשהיה ה"חתם סופר" עסוק בישיבתו עם לימוד התלמידים, שאלו אותו בני הבית מה עם חינוך ילדיו?
ענה ה"חתם סופר": נאמר בפסוק: "כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה", ולא כתוב בפסוק מה חונן אותו בן אדם, ומה הוא מלוה, האם המדובר בכסף או בדברים אחרים.
נראה, אמר ה"חתם סופר", שהכוונה היא לאדם שחונן ומלוה לאחרים את היום שלו, הוא עסוק כל היום למען תועלת האחרים, ואדם כזה שמלוה או חונן את כל היום עבור אחרים, לכאורה יש מקום לחשוש לבניו שלו, וזו כוונת המקרא "כל היום חונן ומלוה", אדם שמוכן לחונן את האחרים, ולהלוות לאחרים את כל היום שלו, מבטיח לו הפסוק "וזרעו - של אותו מלוה יחונן - לברכה".
אין אדם נפסד מגמילות חסדים רוחנית עם הזולת. ("חוט המשולש")

*

- חינוך לחסד -

כתב המשגיח הרב וולבה זצ"ל:
"החינוך של הילד לעשיית חסד - גם הוא מתחיל כמובן ממה שהילד רואה בבית. רצוי מאוד להרגיל את הילד לעזור בבית. כמובן שאצל ילדים קטנים מדובר בדברים קטנים, וככל שהילדים גדלים יכולה העזרה להיות בדברים יותר גדולים.
לא כדאי שהילד יעזור בצורה של עול שאיננו רוצה בו. על ידי "פקודה" לא נרגיל את הילד לעשיית חסד ברצון ובשמחה. צריך לתת לילד את ההרגשה הטובה בשעה שהוא עוזר. דבר זה ניתן לעשות על ידי כך שהופכים אותו למעיין "שותף" של הגדולים בשעה שהוא עוזר - אז הוא מרגיש שהוא מכובד. וכך הוא עושה את הדברים מתוך שמחה, ומתרגל לשמוח כשהוא עוזר לזולת".
שבת שלום!

העלון מוקדש
להצלחת התורם וכל משפחתו
ברוחניות ובגשמיות

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com